

Sudan'da Balkanizasyon Riski

Sudan, geçtiğimiz Nisan ayından bu yana ordu ile Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) arasında cereyan eden şiddetli iç çatışmalara sahne oluyor. Arabuluculuk için devreye giren ABD-Suud girişimleri defalarca başarısız olduğu gibi kıtasal Afrika Birliği (AfB) ve bölgesel Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD) de sorunun çözümü için etkili formüller geliştiremedi. Netice itibarıyla bir yandan iç çatışmalar yaşanırken bir yandan da insani tablo Sudanlılar için giderek kötüleşti.

Gelinen noktada ülkede 12 bin can kaybı yaşandı. Çoğunluğu çocuk yaşta 18 milyon Sudanlı akut açlık sınırında yaşamaya mahkûm oldu. İç çatışmalar nedeniyle 7,2 milyon Sudanlı hem ülke içinde hem de çevre ülkelere mülteci olarak göç etti. Bu yüzden 2024 yılında ve belki sonrasında da Sudan krizi Afrika için önemli bir gündem olmaya devam edecek diyebiliriz.

Sudan üzerindeki askeri-siyasi denkleme bakıldığında esasında çok karmaşık ve çözümü zor bir tablo var önümüzde. 8 aydır HDK'nın isyanını bastırmaya çalışan ordu artık daha açıktan perde arkasındaki stratejik akıl Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) yönelen bir tepki içinde. Ordu yetkilileri yaptıkları açıklamalarda Çad üzerinden HDK'ya ulaştırılan silah kargolarını dillendiriyor. Ayrıca devleti temsil edenler HDK'ya askeri ya da diplomatik alan açan ve HDK liderini kırmızı halıyla karşılayan dış aktörlere yönelik sert bir uyarı dili kullanılıyor.

Ordunun çok stratejik kayıplar vermesine rağmen varlığını sürdürebilmesindeki en önemli etken hava gücü üstünlüğü olmaya devam ediyor. Ordu maalesef sivil kayıplara yol açan bombardımanlar sayesinde mevzilerini koruyabiliyor. Ancak Mısır'ın desteklediği ordu için son aylar çok da parlak geçmedi. Genel olarak Sudan ve ordu açısından önemli bir handicap, Gazze'de ortaya çıkan durum. Üç tarafı çatışmalarla çevrili (Libya-Sudan-Filistin) Mısır dikkatini Gazze sınırına odakladığından Sudan'ı ihmal etmeye başladı.

HDK ise son günlerde daha proaktif bir süreç yürütüyor. Askeri alanda önemli bir mevzi olan El Cezire eyaletini ele geçirirken Darfur'un beş eyaletinden dördünde üstünlüğünü koruyor. Hartum eyaletinde ise ordu-HDK çekişmesi devam ediyor. HDK, El Cezire eyaletinin başşehri Medeni'den güneye ve doğuya doğru salvolar yapmaya başladı. Gadarif ve Sennar gibi şehirlerin HDK'nın eline geçmesi halinde artık Etiyopya sınır hattı güvensiz hale gelecek ki muhtemel HDK stratejisi de Etiyopya sınırını kontrol altına alarak buradan dış lojistik destek sağlamak gibi görünüyor.

El Cezire eyaleti Sudan tarımının ve tarıma dayalı ekonominin bel kemiğini oluşturuyor. Verimli bir havzada yer alan eyalette köyler güvenliklerini sağlayabilmek adına HDK ile anlaşmak hatta HDK'ya asker vermek durumundalar. HDK milisleri Darfur'dan alışkın olduğu yağma siyasetini bu eyalette de sürdürerek BM'ye ait gıda depolarını ve sivil mülkleri yağmıyorlar. Eyalet bu zamana kadar Hartum'dan çıkanlar için güvenli bir liman olmuştu ancak artık bu söz konusu değil. Ayrıca Darfur'dan El Cezire'ye uzanan hattın HDK eline geçmesi Hartum'un güney bölgeler ile irtibatının zayıflaması anlamına ve Etiyopya sınır bölgelerinin kontrolden çıkması anlamına geliyor.

Darfur'da kanlı girişimlerde bulunan HDK militanları etnik temizlik suçlarına dahil olarak yerel halkı katledip kalanları ise göçe zorladılar. El Faşir dışındaki dört Darfur bölgesi HDK'nın kontrolüne geçti. Kabilesel hesaplaşmaya dönen atmosfer Darfur'da yaşayan ve Arap olmayan farklı etnik gruplar için son derece tehlikeli bir hale geldi.

Diplomatik Süreç

Askeri alanda bunlar olurken HDK bir yandan da diplomatik bir sürece yöneldi. Egemenlik Konseyi'ndeki ikinci adamlık konumundan azledilen Muhammed Hamdan Daglo, BAE'nin sağladığı koruma zırhıyla çevre ülkeleri ziyaret ederek barış yanlısı bir imaj sergiliyor. Bu kapsamda Himetti lakaplı HDK lideri

Gana-Uganda-Etiyopya-Kenya, Cibuti, Güney Afrika ve Ruanda'yı kapsayan geniş bir Afrika turu yaptı. Bu diplomatik turda kriminal geçmişine rağmen Himetti'nin Paul Kagame ve Cyril Ramaphosa gibi kıtanın önemli simalarıyla bir araya gelmesi ve Sudan'ın geleceğini görüşmesi son derece kritik bir gelişmeydi.

IGAD dönem başkanlığını yürüten Cibuti'de bir kez daha savaşı tarafların uzlaşması için Himetti-Burhan yüz yüze görüşmesi gündeme gelirken bu turun önemli ayağı Etiyopya'da Himetti Sudanlı sivil oluşumlarla bir araya geldi. Sivil Demokratik Güçler Koordinasyonu (Tagaddum) ile görüşen Himetti bu grupları temsil eden eski Başbakan Abdullah Hamduk ile Addis Ababa'da bir deklarasyona imza attı. HDK'nın bu diplomatik manevralarının arkasında da elbette bölgeyi yeniden dizayn etmeye teşebbüs eden BAE ve paydaşları bulunuyor. Son yıllarda BAE ile sıkı bir işbirliği yürüten Etiyopya'nın Somali'nin toprak bütünlüğünü hiçe sayarak *de facto* Somaliland'i tanıması ve karşılığında Berbera limanında askeri üs açma teşebbüsüne yönelmesi ile Sudan'da BAE'nin HDK ile ilişkisi ve etkisi beraber düşünüldüğünde karmaşık tablo daha da netleşiyor.

Balkanlaşma, bir ülkenin küçük parçalara ayrılmasını ifade eden jeopolitik bir metafor. Tarafların üstünlük sağlayamaması ve arabuluculuk girişimlerinin başarısızlığı karşısında Sudan'ı bekleyen en tehlikeli senaryo ise ülkenin Balkanlaşma sarmalına girmesi olacak. Hartum'un kuzeyinden Kızıldeniz sahillerini içine alacak şekilde Mısır sınırına kadar ordu ve onu destekleyen eski rejim taraftarlarının etkili olduğu idari bir yapı; Darfur hattından Kurdufan ve Hartum'un güneyini içine alacak şekilde HDK'nın ve onla uzlaşan sivil unsurların etkili olduğu bir yapı; Kesele ve Güney Sudan sınır hattında ise başka etnik idari yapıların varlığı baz alındığında, Sudan'ın tam anlamıyla bir parçalanmanın eşiğinde olduğu görülüyor. 2011 yılında Güney Sudan bölgesini kaybeden Sudan, şimdi kalan topraklar üzerinde egemenliğini yeniden tesis etmek ya da hazin bir Balkanlaşmaya maruz kalmak olasılıkları arasında duruyor.

****Bu makale 14.01.2024 tarihinde Perspektif'te yayınlanmıştır.***